

INSTITUT DĚTÍ A MLÁDEŽE
Ministerstva školství,
mládeže a tělovýchovy

NÁZORY DOSPĚLÝCH
NA UPLATŇOVÁNÍ DĚTSKÝCH PRÁV

(VÝZKUMNÁ SONDA)

PRAHA, ČERVEN 2003

Obsah

Úvod	3
I. Názory na dodržování práv dětí	4
II. Znalost Úmluvy o právech dítěte	6
III. Osvěta a výchova	9
IV. Otázka rodičů a učitelů	11
V. Postoje k Úmluvě o právech dítěte	13
VI. Názory respondentů podle profesních skupin	14
VII. Shrnutí	19
Sociologické složení výběrového souboru	22
Příloha	23

Úvodem

Česká republika se v souladu s článkem 44, odstavce č.1 Úmluvy o právech dítěte zavázala monitorovat naplňování práv dětí a předkládat v daném časovém intervalu hodnotící zprávy Výboru OSN. Podle obecných směrnic přijatých Výborem pro práva dítěte 11.10.1996 mají být tyto zprávy mimo jiné doplněny statistickými daty a výsledky odpovídajících výzkumů, které by Výboru OSN pomohly pochopit specifickou problematiku naplňování Úmluvy v dané zemi.

Součástí problematiky je i znalost Úmluvy - je důležité vědět, do jaké míry je v laické i odborné veřejnosti rozšířeno povědomí o existenci Úmluvy o právech dítěte jako právního dokumentu a jaké představy se k významu a funkci přijetí tohoto dokumentu váží. Úmluva jako každá právní norma v sobě zahrnuje i určitou mravní normu a pojetí člověka a nabývá svého významu teprve při aplikaci na individuální lidskou situaci - tedy v závislosti na jejím výkladu a schopnosti a ochotě ji využívat v praxi.

V této souvislosti by presentovaná sonda mohla rozšířit poznatky o stávajícím pohledu veřejnosti na problematiku práv dětí v kontextu polarity svobody a práva, ale i povinností a odpovědnosti dětí, rodičů i státu.

Realizovaná sonda zahrnuje 237 osob, z čehož 47 % představuje populace dospělých bez vztahu k formálnímu i neformálnímu vzdělávání a výchově dětí, tzv. „veřejnost“. 16 % dotazovaných jsou pedagogové a vychovatelé, 18 % představují dobrovolní pracovníci sdružení, 17 % se zařadilo do kategorie osob, které nejsou pracovníky sdružení, ale nicméně mají určitý vztah k neformálnímu vzdělávání a výchově dětí (pravděpodobně jde o členy sportovních organizací a podobně). Základem sondy byl sběr dat na pražské Bambiriádě 203 (odtud zmíněný podíl dobrovolných pracovníků s dětmi a mládeží), doplněný sběrem dat od učitelů a dalších dospělých (Praha, Chrudim, Plzeň).

Technické poznámky:

1) Vzhledem k velikosti souboru nelze v řadě případů konstatovat statisticky významné souvislosti mezi zkoumanými znaky, přesto data naznačují určité korelace, které by v případě většího rozsahu mohly být charakterizovány jako statisticky významné. Pokud tedy budeme tyto vztahy komentovat, budeme tak činit ve smyslu hypotéz (v tabulkách označeny šedivým stínováním).

2) Dopočet do 100 % činí podíl těch, kdo na danou otázku neodpověděli.

I. Názory na dodržování práv dětí

Zhruba tři pětiny (62 %) respondentů považuje ochranu práv dětí v našem právním řádu za dostatečnou, velmi negativní názor zastává jen 8 % dotázaných.

Otázka: Domníváte se, že náš právní řád dostatečně chrání základní, podstatná práva dětí?

	ochrana práv
ano	11
spíše ano	51
spíše ne	30
ne	8

Názor na to, že náš právní řád dostatečně chrání základní, podstatná práva dětí, statisticky významně souvisí se vzděláním respondentů – vzdělanější respondenti jsou v tomto ohledu optimističtější.

	ochrana práv								
	pohlaví		věk			vzdělání			
	muž	žena	do 35	36-50	nad 50	ZŠ	střední bez maturity	matu-rita	VŠ
ano	12	10	11	10	10	0	26	12	6
spíše ano	48	54	53	58	40	31	26	52	62
spíše ne	32	29	31	27	38	56	26	31	25
ne	8	7	6	6	12	13	22	4	6

Méně optimisticky vyznívá názor, že jsou tyto práva v praxi také dodržována. Takto vypovídá jen 48 % dotázaných.

Otázka: A jak je to v praxi, jsou tato práva také dodržována?

ano	3
spíše ano	45
spíše ne	41
ne	9

Dodržování práv opět statisticky významně souvisí se vzděláním respondentů (dodržování práv konstatuje 53 % respondentů s vysokoškolským vzděláním a pouze 20 % dotázaných se základním vzděláním). Statisticky nevýznamně jde rovněž o muže a osoby středního věku.

	dodržování práv								
	pohlaví		věk			vzdělání			
	muž	žena	do 35	36-50	nad 50	ZŠ	střední b.m.	maturita	VŠ
ano	2	3	3	3	0	0	14	2	0
spíše ano	52	40	43	57	34	20	32	47	53
spíše ne	37	47	46	33	52	73	32	44	38
ne	9	10	8	7	14	7	23	7	9

II. Znalost Úmluvy o právech dítěte

Na otázku o tom, zda vůbec ví o existenci dokumentu Úmluva o právech dítěte, odpovědělo kladně 83 % dotázaných. Nejméně ví o její existenci dotazovaní s nejnižším vzděláním (hypoteticky též nejmladší respondenti a muži).

povědomí o existenci Úmluvy udává	znalost práv								
	pohlaví		věk			Vzdělání			
	muž	žena	do 35	36-50	nad 50	ZŠ	střední b.m.	maturita	VŠ
	82	87	79	90	88	53	90	83	91

Podle výpovědí respondentů největší roli při seznámení s Úmluvou hraje tisk a média. Úmluvu četla zhruba pětina dotázaných (21 %).

Otázka: Jak jste se seznámil(a) s Úmluvou o právech dítěte?

četl jsem ji	21
četl jsem o ní v novinách, časopise	38
byl o tom pořad v televizi, rádiu	28
jinak, jak	18

Pozn.: respondenti mohli využít i více odpovědí.

Úmluvu četli častěji respondenti středního věku a vzdělanější dotázaní, tisk jako zdroj informací udávají častěji opět vzdělanější respondenti a nejstarší dotázaní, média častěji uvádějí ženy, nejstarší dotázaní a osoby se středoškolským vzděláním bez maturity.

	způsob seznámení s Úmluvou								
	pohlaví		věk			Vzdělání			
	muž	žena	do 35	36-50	nad 50	ZŠ	střední b.m.	maturita	VŠ
četl	20	21	18	28	12	6	13	20	26
tisk	34	40	36	35	42	19	35	37	43
media	25	32	27	27	34	25	35	29	28
jinak	22	14	25	11	10	38	26	14	16

Respondenti udávají (uvážíme-li zastoupení pedagogů a dobrovolných pracovníků s dětmi a mládeží) poměrně nízkou znalost Úmluvy; dobrou znalost dokumentu udává jen 8 % dotázaných, spíše dobrou znalost pak udává 21 %.

Otázka: Jak moc znáte její obsah?

dobře	8
spíše dobře	21
spíše špatně	43
špatně	24

Vyšší znalost udávají vysokoškoláci a nejstarší respondenti.

	ochrana práv								
	pohlaví		věk			Vzdělání			
	muž	žena	do 35	36-50	nad 50	ZŠ	střední b.m.	maturita	VŠ
ano	8	8	9	7	6	0	9	7	11
spíše ano	21	23	17	30	80	7	9	18	33
spíše ne	47	43	47	44	44	10	57	53	30
ne	24	26	28	19	29	43	26	22	25

Výše jsme uvedli, že zhruba polovina respondentů se domnívá, že práva dětí jsou dodržována. Následující otázkou jsme zjišťovali, kde a kým jsou dodržována. Nejlepší situace je podle dotázaných v oblasti lékařské péče, nejhorší je ve vztahu k rodinám a dospělým obecně.

Otázka: Domníváte se, že je u nás Úmluva dodržována?

lékaři	62
ve škole	55
ve zdravotní, sociální péči	54
policií	50
v legislativě, soudní praxi	45
v možnostech trávení volného času	44
televizemi, médii	44
na úřadech	42
v rodinách	38
dospělými obecně	23

Pozn.: respondenti mohli využít více odpovědí.

Nejkritičtější jsou k dospělým muži, nejstarší respondenti a vzdělanější respondenti, ve vztahu k rodině obdobné rozdíly patrné nejsou. Škola je pozitivně oceňována především vysokoškoláky (řada z nich je učiteli) a zčásti muži a nejmladšími respondenty.

	ochrana práv								
	pohlaví		věk			Vzdělání			
	muž	žena	do 35	36-50	nad 50	ZŠ	střední b.m.	maturita	VŠ
rodina	47	47	46	49	45	42	45	48	45
škola	71	61	70	64	61	33	71	63	73
úřady	58	47	56	52	43	56	44	57	52
policie	65	64	73	54	57	67	53	63	68
lékaři	84	79	80	84	78	91	78	77	88
dospělí	36	24	28	24	39	15	19	31	32
volný čas	59	59	59	69	41	58	47	56	67
média	53	58	60	40	67	55	67	52	57
zdr.soc.péče	73	61	63	60	81	58	52	64	75
soudy	64	52	67	53	44	42	50	60	60

Tzv. otevřenou otázkou jsme zjišťovali, která dětská práva jsou nejméně respektována. Více než polovina respondentů (61 %) na tuto otázku neodpověděla. Podle ostatních jsou nejméně respektována práva spojená s ochranou dětí a práva spojená s participací a vyjádřením vlastního názoru (záznam odpovědí respondentů je uveden v příloze).

Otázka: Která dětská práva jsou podle Vašeho názoru nejméně respektována?

právo na život a přežití	3
právo rozvoje	5
ochrana práv	15
práva účasti	15
jiné	1
neodpověděl	61
celkem	100

Práva spojená s ochranou dětí a právo spojené s participací zdůrazňují nejmladší respondenti

	nejméně respektovaná práva								
	pohlaví		věk			Vzdělání			
	muž	žena	do 35	36-50	nad 50	ZŠ	střední b.m.	maturita	VŠ
přežití	4	3	5	1	2	6	4	4	1
rozvoje	7	4	1	10	6	0	4	4	8
ochrana	9	19	16	14	12	31	22	12	14
účasti	12	17	20	10	12	31	13	16	11
jiné	2	0	1	1	0	0	0	2	0

III. Osvěta a výchova

Jedním ze základních úkolů spojených s implementací Úmluvy o právech dítěte je i seznamování veřejnosti s jejím obsahem.

Podle více než čtyř pětin respondentů (86 %) by bylo žádoucí zavést na středních školách předmět zabývající se výchovou dětí v duchu Úmluvy o právech dítěte.

Otázka: Domníváte se, že by bylo žádoucí pro zlepšení výchovy dětí v duchu Úmluvy zavést na středních školách předmět zabývající se výchovou dětí (obsah Úmluvy, vývojová psychologie, osobnost dítěte, zásady rodinné výchovy, právní a mravní odpovědnost rodičů atd.)?

ano	54
spíše ano	32
spíše ne	7
ne	3

Požadavek takového předmětu podporují statisticky významně ženy a mladší respondenti a osoby s ukončeným středoškolským vzděláním.

	ochrana práv								
	pohlaví		věk			Vzdělání			
	muž	žena	do 35	36-50	nad 50	ZŠ	střední b.m.	maturita	VŠ
ano	51	61	51	62	59	53	41	56	60
spíše ano	30	36	41	29	24	20	45	40	24
spíše ne	13	2	7	9	4	20	14	2	10
ne	6	1	1	0	12	7	0	2	5

Většina respondentů podporuje i osvětu rodičů v zejména v médiích ale i ve škole.

Otázka: Myslíte si, že by se měla věnovat větší pozornost osvětě rodičů (viz např. TV seriál z oblasti rodinného práva Soudkyně Amy, na třídních schůzkách a podobně)?

	v médiích	ve škole
ano	72	63
zčásti	21	20
ne	3	7

Osvětu v médiích požadují častěji ženy, respondenti starší 50 let a vysokoškoláci.

	Osvěta rodičů – média								
	pohlaví		Věk			Vzdělání			
	muž	žena	do 35	36-50	nad 50	ZŠ	střední b.m.	maturita	VŠ
ano	68	81	68	79	89	47	79	73	84
zčásti	27	17	29	19	6	40	24	25	12
ne	5	2	4	1	4	13	0	2	4

Osvětu rodičů ve škole požadují častěji respondenti starší 50 let a respondenti s vyšším vzděláním než základním.

	Osvěta rodičů – škola								
	pohlaví		Věk			Vzdělání			
	muž	žena	do 35	36-50	nad 50	ZŠ	střední b.m.	maturita	VŠ
ano	70	73	64	73	88	47	74	72	73
zčásti	19	23	30	16	5	47	21	20	20
ne	11	4	7	11	5	7	5	8	8

Požadavek osvěty rodičů je, jak ukazuje následující otázka, oprávněný. Jen menšina dotázaných (31 %) si je jista, že ví, jak „výchovně“ trestat dítě.

Otázka: Víte, jak „výchovně“ trestat dítě?

ano	31
spíše ano	58
spíše ne	8
ne	2

Tuto jistotu vyjadřují častěji vysokoškoláci a středoškoláci bez maturity.

	ochrana práv								
	pohlaví		Věk			Vzdělání			
	muž	žena	do 35	36-50	nad 50	ZŠ	střední b.m.	maturita	VŠ
ano	32	30	32	30	32	19	39	26	39
spíše ano	62	56	53	66	60	56	57	61	56
spíše ne	5	11	13	4	4	13	4	12	3
ne	2	2	3	0	4	13	0	1	3

IV. Otázka práv rodičů a učitelů

Otázka práv rodičů a učitelů je dosti diskutována. Většina se domnívá, že by tato práva měla být upřesněna, současně se domnívají, že přednost by měla mít práva učitelů.

Otázka: Domníváte se, že by měla být nějak upřesněna práva rodičů, učitelů?

	rodičů	učitelů
rozhodně ano	54	61
spíše ano	32	23
spíše ne	6	6
rozhodně ne	2	2

Proti upřesnění práv rodičů jsou nejvíce respondenti s nejnižším vzděláním.

	potřeba upřesnit práva – rodičů								
	pohlaví		věk			vzdělání			
	muž	žena	do 35	36-50	nad 50	ZŠ	střední b.m.	maturita	VŠ
ano	57	56	51	65	56	60	65	51	61
spíše ano	36	34	41	29	31	20	26	41	31
spíše ne	6	7	8	5	7	13	4	7	5
ne	1	3	1	2	7	7	4	1	3

Upřesnění práv učitelů nejméně důrazně požadují vysokoškoláci (učitelé).

	potřeba upřesnit práva – učitelů								
	pohlaví		věk			vzdělání			
	muž	žena	do 35	36-50	nad 50	ZŠ	střední b.m.	maturita	VŠ
ano	62	69	65	68	67	73	68	68	60
spíše ano	27	23	26	22	24	20	23	23	29
spíše ne	8	5	8	6	7	0	5	7	10
ne	2	3	2	3	2	7	4	2	1

V oblasti práv rodičů, učitelů dokázala jen menšina respondentů identifikovat nedostatky (šlo o odpovědi na volně položenou otázku, záznam odpovědí respondentů je uveden v příloze). Problémy vidí respondenti především na straně učitelů.

Otázka: Kde zejména v tomto ohledu vidíte největší nedostatky?

učitelé	14
rodiče	8
legislativa, nedodržování práv dětí obecně	8
děti	2
jiné	12
neodpověděl	56
celkem	100

Problémy na straně učitelů vidí zejména dotázaní bez středoškolského vzdělání.

	ochrana práv								
	pohlaví		věk			vzdělání			
	muž	žena	do 35	36-50	nad 50	ZŠ	střední b.m.	maturita	VŠ
legislativa	7	9	5	13	8	0	4	8	11
rodiče	11	6	11	6	8	13	8	8	9
učitelé	13	14	15	15	8	25	13	12	14
děti	2	2	2	3	0	6	0	2	1
jiné	7	16	10	7	24	6	17	16	6

Respondenti se rovněž domnívají, že stát dostatečně nepodporuje rodiče (domnívá se to 46 %).

Otázka: Rodiče mají vůči svým dětem celou řadu povinností. Vytváří jim stát dostatečné podmínky, aby mohli tyto povinnosti plnit?

ano	6
spíše ano	46
spíše ne	35
ne	11

Na skutečnost, že stát dostatečně nepodporuje rodiče poukazují zejména nejméně vzdělaní a nejstarší respondenti.

	ochrana práv								
	pohlaví		věk			vzdělání			
	muž	žena	do 35	36-50	nad 50	ZŠ	střední b.m.	maturita	VŠ
ano	8	6	9	4	2	0	13	6	6
spíše ano	46	46	45	54	41	40	39	48	47
spíše ne	34	37	35	32	43	47	22	36	37
ne	12	11	11	10	14	13	26	10	10

V. Postoje k Úmluvě o právech dítěte

V anketě z roku 1999 jsme použili následující postojovou otázku. V této otázce byly využity schematicky a frázovitě formulované názory k postižení některých názorových stereotypů, zvláště těch respondentů, kteří se nikdy nezamýšleli nad problematikou práv dětí, nikdy neslyšeli o Úmluvě, a kteří jsou ve vleku výchovných a názorových předsudků vlastní referenční skupiny.

Za pozitivní nález je možno považovat mírný pokles odsudku Úmluvy (bod b), za negativní názor na zneužívání práv dětmi (bod a).

Otázka: Souhlasíte s názorem, že:

	2003	1999	D
a) děti nechápou svá práva a pokud jsou jim zaručována, zneužívají je	41	30	+11
b) Úmluva prostřednictvím státu vráží klín do rodiny, narušuje přirozená práva a povinnosti dětí i rodičů	21	15	-6
c) stát by měl zabezpečit jen ekonomické podmínky pro rozvoj všech dětí a respektovat individuální výchovu	57	44	+13

d) děti by měly být vedeny spíše k vědomí povinností a odpovědnosti, než k prosazování svých práv	58	52	+6
e) stát by měl více postihovat ty rodiče, kteří se zpronevěřují rodičovské odpovědnosti a zabezpečit dětem alternativní péči	86	81	+5
f) generace vychované v předešlém režimu jsou většinou deformovaná ve vztahu k respektování lidských práv	54	46	+8
g) do plnoletosti musí děti spíše poslouchat a být vedeny k odpovědnosti a plnění povinností, než k seznamování a využívání svých práv	46	39	+7
h) rodiče nesou za své dítě zodpovědnost, ale není jejich majetkem a nesmí s ním svévolně zacházet	92	0	0

Zneužívání práv dětmi a odsudek Úmluvy o právech dítěte konstatují především středoškoláci bez maturity.

	ochrana práv								
	pohlaví		věk			vzdělání			
	muž	žena	do 35	36-50	nad 50	ZŠ	střední b.m.	maturita	VŠ
a	48	41	39	49	49	38	65	42	43
b	30	20	32	21	15	40	50	25	13
c	63	56	52	66	61	57	78	53	61
d	62	67	60	63	83	58	71	67	62
e	90	91	93	89	90	100	95	90	89
f	50	60	59	58	46	44	68	60	48
g	60	41	41	57	63	23	67	45	56
h	96	93	93	99	92	88	91	96	95

VI. Názory respondentů podle profesních skupin

Necelá polovina souboru (47 %) byla tvořena dospělými osobami, které nejsou profesionály v oblasti práce s dětmi. Profesionálů - učitelů či vychovatelů bylo 16 % dotázaných, ostatní byli dobrovolnými pracovníky s dětmi a mládeží. Kategorie „jiné“ je pravděpodobně zčásti tvořena dobrovolnými pracovníky sdružení (např. sportovní sdružení, cvičitelé atd.) či pracovníky, kteří mají oblast dětí a mládež v pracovní náplni. Náзор na ochranu práv dětí v našem právním řádu je u všech uvedených skupin podobný, nejskeptičtější jsou respondenti z kategorie „jiné“.

Otázka: Domníváte se, že náš právní řád dostatečně chrání základní, podstatná práva dětí?

	ochrana práv dle skupin respondentů				
	celý soubor	veřejnost	učitelé	NNO	jiné
ano	11	11	8	12	11

spíše ano	51	52	57	53	45
spíše ne	30	30	27	26	39
ne	8	7	8	9	5

Názor na dodržování práv dětí je opět u všech uvedených skupin podobný, nejskeptičtější jsou respondenti z kategorie „jiné“.

Otázka: A jak je to v praxi, jsou také dodržovány?

	ochrana práv dle skupin respondentů				
	celý soubor	veřejnost	učitelé	NNO	jiné
ano	3	3	3	0	3
spíše ano	45	50	50	51	23
spíše ne	41	39	36	39	64
ne	9	8	11	10	10

Na otázku, zda ví existuje Úmluva o právech dítěte, odpověděli kladně zejména učitelé a pracovníci NNO.

	Znalost práv				
	celý soubor	veřejnost	učitelé	NNO	jiné
znalost	83	77	92	91	92

Tisk a média ovlivnila názory pracovníků NNO, učitelé nejčastěji udávají četbu Úmluvy.

Otázka: Jak jste se seznámil(a) s Úmluvou o právech dítěte? (i více odpovědí)

	způsob seznámení s Úmluvou				
	celý soubor	veřejnost	učitelé	NNO	jiné
četl	21	24	78	58	44
tisk	38	68	71	77	56
media	28	60	46	70	68
jinak	18	46	43	46	58

Nejvyšší znalost udávají učitelé, nejnižší dospělí (tzv. veřejnost).

Otázka: Jak moc znáte její obsah?

	celý soubor	veřejnost	učitelé	NNO	jiné
dobře	8	2	19	7	16
spíše dobře	21	11	33	38	21

spíše špatně	43	58	31	38	32
špatně	24	29	17	17	32

Kriticky se staví k naplňování úmluvy především veřejnost

Otázka: Domníváte se, že je u nás Úmluva dodržována?

	celý soubor	veřejnost	učitelé	NNO	jiné
rodina	38	57	42	41	34
škola	55	69	79	54	56
úřady	42	55	61	39	50
policie	50	65	60	59	70
lékaři	62	76	93	75	90
dospěli	23	37	20	23	27
volný čas	44	51	64	69	64
média	44	54	45	46	78
ve zdr.soc. péči	54	59	72	63	81
soudy	45	52	69	60	62

Názor na málo respektovaná dětská práva se podle vyčleněných skupin neliší.

Nejvíce poučení v oblasti výchovy dětí se cítí učitelé, veřejnost a následně pracovníci NNO.

Otázka: Víte, jak „výchovně“ trestat dítě?

	„výchovný“ trest				
	celý soubor	veřejnost	učitelé	NNO	jiné
ano	31	21	45	40	36
spíše ano	58	66	50	53	51
spíše ne	8	10	3	5	13
ne	2	3	3	2	0

Zavedení předmětu zabývajícího se výchovou dítěte nejdůrazněji prosazují profesionální a dobrovolní pracovníci NNO.

Otázka: Domníváte se, že by bylo žádoucí pro zlepšení výchovy dětí v duchu Úmluvy zavést na středních školách předmět zabývající se výchovou dětí (obsah Úmluvy, vývojová psychologie, osobnost dítěte, zásady rodinné výchovy, právní a mravní odpovědnost rodičů atd.)?

	média				
	celý soubor	veřejnost	učitelé	NNO	jiné
ano	54	48	70	60	61
spíše ano	32	40	22	31	32
spíše ne	7	7	5	10	5
ne	3	5	3	0	3

Otázka: Myslíte si, že by se měla věnovat větší pozornost osvětě rodičů (viz např. TV seriál z oblasti rodinného práva Soudkyně Amy, na třídních schůzkách a podobně)?

	škola				
	celý soubor	veřejnost	učitelé	NNO	jiné
ano	72	70	81	83	82
spíše ano	21	27	12	12	18
spíše ne	3	3	6	1	1
ne					

Osvětu rodičů prostřednictvím médií považují neprofesionálové, osvětu ve škole požadují především pracovníci NNO.

	rodiče				
	celý soubor	veřejnost	učitelé	NNO	jiné
ano	63	66	71	77	74
spíše ano	20	24	23	21	17
spíše ne	7	10	6	3	9
ne					

Otázka: Domníváte se, že by měla být nějak upřesněna práva rodičů, učitelů?

	učitelé				
	celý soubor	veřejnost	učitelé	NNO	jiné
ano	54	54	69	55	54
spíše ano	32	33	28	40	41
spíše ne	6	11	0	5	3
ne	2	3	3	0	3

Upřesnění práv rodičů požadují především učitelé, upřesnění práv učitelů požadují rovněž učitelé.

	celý soubor				
	celý soubor	veřejnost	učitelé	NNO	jiné
ano	31	63	78	59	71

spíše ano	23	26	19	32	18
spíše ne	6	10	0	7	5
ne	2	1	3	2	5

Zneužívání práv dětmi udávají častěji učitelé, podporu státu, poslušnost dětí shodně požadují jak učitelé, tak veřejnost.

	Postoje k Úmluvě o právech dítěte				
	celý soubor	veřejnost	učitelé	NNO	jiné
a	41	40	49	46	51
b	21	21	19	23	41
c	57	60	61	52	59
d	58	67	63	53	81
e	86	94	86	90	92
f	54	54	68	50	58
g	46	56	55	42	35
h	92	94	97	95	95

Legenda:

- a) děti nechápu svá práva a pokud jsou jim zaručována, **zneužívají je**
- b) Úmluva prostřednictvím státu vráží **klín** do rodiny, narušuje přirozená práva a povinnosti dětí i rodičů
- c) stát by měl zabezpečit jen ekonomické **podmínky** pro rozvoj všech dětí a respektovat individuální výchovu
- d) děti by měly být vedeny spíše k vědomí **povinností** a odpovědnosti, než k prosazování svých práv
- e) stát by měl více **postihovat** ty rodiče, kteří se zpronevěřují rodičovské odpovědnosti a zabezpečit dětem alternativní péči
- f) **generace** vychované v předešlém režimu jsou většinou deformovaná ve vztahu k respektování lidských práv
- g) do plnoletosti musí děti spíše **poslouchat** a být vedeny k odpovědnosti a plnění povinností, než k seznamování a využívání svých práv
- h) rodiče nesou za své dítě zodpovědnost, ale není jejich **majetkem** a nesmí s ním svévolně zacházet

Ze srovnání s rokem 1999 vyplývá, že postoje k Úmluvě o právech dítěte se u níže sledovaných dvou skupin více vyhroutily (viz kladné hodnoty diferencí uvedené níže). Učitelé se více než veřejnost staví kriticky k zneužívání práv dětmi.

	veřejnost			učitelé		
	2003	1999	D	2003	1999	D
a	40	30	+10	49	30	+19
b	21	16	+5	19	13	+6
c	60	48	+12	61	39	+22
d	67	50	+17	63	55	+13
e	94	76	+18	86	89	-3
f	54	49	+5	68	42	+26
g	56	37	+19	55	42	+13

Učitelé plédují za rodiče a apelují na stát, aby vytvářel dostatečné podmínky pro rodiny.

Otázka: Rodiče mají vůči svým dětem celou řadu povinností. Vytváří jim stát dostatečné podmínky, aby mohli tyto povinnosti plnit?

	celý soubor	veřejnost	učitelé	NNO	jiné
ano	6	6	11	7	3
spíše ano	46	44	55	49	39
spíše ne	35	40	29	28	39
ne	11	10	5	16	18

Shrnutí

Presentovaná sonda rozšiřuje poznatky o stávajícím pohledu veřejnosti na problematiku práv dětí v kontextu polarity svobody a práva, ale i povinností a odpovědnosti dětí, rodičů i státu. Sonda zahrnuje celkem 237 osob - 47 % z nich představuje populace dospělých bez vztahu k formálnímu i neformálnímu vzdělávání a výchově dětí, tzv. „veřejnost“, 16 % dotazovaných jsou pedagogové a vychovatelé, 18 % představují dobrovolní pracovníci sdružení, 17 % se zařadilo do kategorie osob, které nejsou pracovníky sdružení, ale nicméně mají určitý vztah k neformálnímu vzdělávání a výchově dětí (pravděpodobně jde o členy sportovních organizací a podobně). Základem sondy byl sběr dat na pražské Bambiriádě 2003 (odtud zmíněný podíl dobrovolných pracovníků s dětmi a mládeží), doplněný sběrem dat od učitelů a dalších dospělých (Praha, Chrudim, Plzeň).

Zhruba tři pětiny (62 %) respondentů považují ochranu práv dětí v našem právním řádu za dostatečnou, velmi negativní názor zastává jen 8 % dotázaných. Názor na že náš právní řád dostatečně chrání základní, podstatná práva dětí statisticky významně souvisí se vzděláním respondentů – vzdělanější respondenti jsou v tomto ohledu optimističtější.

Méně optimisticky vyznívá názor na to, zda jsou tato práva v praxi také dodržována. Takto vypovídá jen 48 % dotázaných. Dodržování práv opět statisticky významně souvisí se vzděláním respondentů (dodržování práv konstatuje 53 % respondentů s vysokoškolským vzděláním a jen 20 % dotázaných se základním vzděláním). Statisticky nevýznamně jde rovněž o muže a osoby středního věku.

Na otázku, zda ví, že existuje dokument Úmluva o právech dítěte, odpovědělo kladně 83 % dotázaných. Nejméně informací a znalostí o její existenci mají dotazovaní s nejnižším vzděláním (hypoteticky též nejmladší respondenti a muži). Na otázku, zda ví, že existuje Úmluva o právech dítěte, odpověděli kladně zejména učitelé a pracovníci NNO. Podle výpovědí respondentů největší roli při seznámení s Úmluvou o právech dítěte hraje tisk a média. Úmluvu četla zhruba pětina dotázaných (21 %). Úmluvu četli častěji respondenti středního věku a vzdělanější dotázaní, tisk jako zdroj informací udávají častěji opět vzdělanější respondenti a nejstarší dotázaní, média jako pramen znalosti častěji uvádějí ženy, nejstarší dotázaní a osoby se středoškolským vzděláním bez maturity. Tisk a média ovlivnila názory pracovníků NNO, učitelé nejčastěji udávají četbu Úmluvy.

Respondenti udávají (uvážíme-li zastoupení pedagogů a dobrovolných pracovníků s dětmi a mládeží) poměrně nízkou znalost Úmluvy o právech dítěte, dobrou znalost udává jen 8 % dotázaných, spíše dobrou znalost udává 21 % respondentů. Vyšší znalost udávají vysokoškoláci a nejstarší respondenti.

Zhruba polovina respondentů se domnívá, že práva dětí jsou dodržována. Nejlepší situace je podle dotázaných v oblasti lékařské péče, nejhorší je ve vztahu k rodičům a k dospělým. Nejkritičtější jsou k dospělým muži, nejstarší respondenti a vzdělanější respondenti, ve vztahu k rodině obdobné rozdíly patrné nejsou. Škola je

pozitivně oceňována především vysokoškoláky (řada z nich jsou učitelé) a zčásti muži a nejmladšími respondenty.

Tzv. otevřenou otázkou jsme zjišťovali, která dětská práva jsou nejméně respektována. Více než polovina respondentů (61 %) na tuto otázku neodpověděla. Podle ostatních jsou nejméně respektována práva, která jsou spojena s ochranou dětí a práva spojená s participací a vyjádřením vlastního názoru. Práva spojená s ochranou dětí a právo spojené s participací zdůrazňují nejmladší respondenti

Jedním ze základních úkolů spojených s implementací Úmluvy je i seznamování veřejnosti s jejím obsahem. Podle více než 4/5 respondentů (86 %) by bylo žádoucí zavést na střední školách předmět zabývající se výchovou dětí v duchu Úmluvy. Požadavek takového předmětu podporují statisticky významně ženy a mladší respondenti a osoby s ukončeným středoškolským vzděláním. Zavedení předmětu nejdůrazněji prosazují profesionální a dobrovolní pracovníci NNO.

Většina respondentů podporuje i osvětu rodičů v zejména v médiích, ale i ve škole. Osvětu v médiích pak požadují častěji ženy, respondenti starší 50 let a vysokoškoláci. Osvětu rodičů ve škole požadují častěji respondenti starší 50 let a respondenti s vyšším vzděláním než základním. Osvětu rodičů prostřednictvím médií požadují neprofesionálové, osvětu ve škole požadují především pracovníci NNO.

Požadavek osvěty rodičů je oprávněný, např. jen menšina dotázaných (31 %) si je jista, že ví, jak „výchovně“ trestat dítě. Tuto jistotu vyjadřují častěji vysokoškoláci a středoškoláci bez maturity.

Otázka práv rodičů a učitelů je dosti diskutována. Většina dotázaných se domnívá, že by tato práva měla být upřesněna, současně se domnívají, že přednost by měla mít práva učitelů. Proti upřesnění práv rodičů jsou nejvíce respondenti

s nejnižším vzděláním. Upřesnění práv učitelů nejméně důrazně požadují vysokoškoláci. Upřesnění práv rodičů i učitelů požadují především učitelé.

V oblasti práv rodičů a učitelů dokázala jen menšina respondentů identifikovat nedostatky. Problémy vidí respondenti především na straně učitelů, a to zejména ti dotázaní, kteří nemají středoškolské vzdělání.

Respondenti se rovněž domnívají, že stát dostatečně nepodporuje rodiče (domnívá se to 46 %). Na skutečnost, že stát dostatečně nepodporuje rodiče, poukazují zejména nejméně vzdělaní a nejstarší respondenti, z hlediska skupin takto vypovídají i učitelé.

Z hlediska postojů k Úmluvě o právech dítěte je za pozitivní nález možno považovat ve srovnání s rokem 1999 mírný pokles odsudku této Úmluvy, za negativní nález lze považovat nárůst podílu těch, kdo poukazují na zneužívání práv dětmi. Zneužívání práv dětmi a odsudek Úmluvy o právech dítěte konstatují především středoškoláci bez maturity. Učitelé se více než veřejnost staví kriticky k zneužívání práv dětmi.

Sociografické složení výběrového souboru

Vzorek je složen z 45 % muži, ženy činí 53 %, 65 % dotazovaných má děti. Téměř polovinu dotázaných představují respondenti do 35 let a středoškoláci s maturitou (vysokoškoláků je 34 %). Polovina souboru je tvořena učiteli, vychovateli a pracovníky NNO.

Věk:

do 35 let	46
36 – 50 let	30
více než 50 let	21

Vzdělání:

základní	7
vyučen, střední bez maturity	1
vyučen, střední s maturitou	48
vysokoškolské	34

Pracuje s dětmi nebo je jeho zaměstnání spojeno s prací pro děti:

ne (tzv. veřejnost)	47
ano, jsem učitel, vychovatel	16
ano, v rámci občanského sdružení	18
ano, jinak	17

Složení souboru podle skupin ve vztahu k práci s dětmi:

	veřejnost	učitelé	NNO	jiné
Pohlaví				
Muž	56	35	41	23
Žena	44	64	51	77
Věk				
do 35	48	34	55	51
36 – 50	26	50	38	21
nad 50	26	16	7	28
Vzdělání				
ZŠ	6	5	4	10
střední b.m.	14	0	12	5
maturita	51	34	56	51
VŠ	29	61	28	34
Děti				
ano	64	65	65	54
ne	36	35	35	46

Příloha

Problémy, nerespektovaná dětská práva - vyjádření respondentů (počet)

včasné umístění do náhradní péče
práva u soudu
volba povolání
trestání dětí, včasnost zásahu (5)
psychické týrání
žít ve spořádané rodině
potraty
volba rodiče při rozvodu (2)
právo být vychováván rodičem
adopce (3)
neplacení výživného
právo na svobodu
potlačování vývoje osobnosti
nikdo je neposlouchá
výchovný vliv TV
vlastní nápady, zájmy
svobodné rozhodování
právo na vzdělání (často vlivem učitelů)
právo na život, interrupce (3)
tělesné tresty
právo na pomoc
tyranie
ve škole
šťastné dětství (3)
potřeby dítěte
pravidelné prohlídky
děti v dětských domovech
děti nejsou chápány jako partneři
právo na právní ochranu
kvalita dnešních rodin
právní a mravní odpovědnost rodičů
bezplatné vzdělávání
názory dětí, prosadit názor, vlastní názor,
svoboda slova, projevu (31)
právo říci ne
soudní praxe (2)
všechno (2)
právo na informace

Problémy – důvody k upřesnění práv rodičů a učitelů (počet)

osvěta

každý rozumí práci učitelům

čas na výchovu dětí

děti zneužívají svých práv vůči učitelům

ve škole (2)

zaostalost rodičů a dětí

nízké tresty za týrání dětí

tvrději trestat za špatnou výchovu

špatná koordinace

komunikace

porovnání práv a povinností

nedoceňování dětí

nedůslednost

v rodině

posílení postavení učitelů

nedostatek mužů ve školství

v právech učitelů

nespravedlivost v rodině

nespravedlivost vůbec

týrání dětí, šikana (3)

právní řád

nedostatek pravomocí, autority, trestů (2)

ve škole (2)

dodržování

právo na vlastní názor

nezletilým není nasloucháno

ve školách, úřadech

neinformovanost dospělých (5)

neochota, dospělých - „stará škola“

násilí v rodinách (nedostatečné sledování)

učitelé by měli mít možnost více vychovávat

malé tresty za týrání dětí, více trestat (3)

spolupráce rodiče – učitele – škola, vzájemná komunikace (3)

stanovení pravidel pro učitele jako reakce na děti

stanovit co mohou dělat učitelé

stanovit co může dítě dělat samostatně

upřesnit práva

učitelé zneužívají a děti je neznají

učitelé, starší učitelé (5)

osvěta rodičů

autorita učitelů

nadřazenost učitelů (3)

v médiích

legislativa (3)

větší respekt k učitelům

vzájemná tolerance

nekompetentnost dospělých

neřešení šikany

justice - rozvody rodičů, svěřením do péče, atd.

INSTITUT DĚTÍ A MLÁDEŽE
Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy

ZPRACOVALI: PHDr. FRANTIŠEK PELKA,

MGR. MARTA ONDRUŠKOVÁ

SÁMOVA 3
101 00 PRAHA 10
ČESKÁ REPUBLIKA

tel./fax: ++420 271 746 615

E-MAIL: SEKRETARIAT@IDM-MSMT.CZ

www.idm-msmt.cz